AOb Hoofdkantoor
St.-Jacobsstraat 22
Postbus 2875
3500 GW UTRECHT

AOb position paper PISA-2025

16 november 2026

Basisvaardigheden versterken begint met investeren in de klas

Op 25 november vindt er een rondetafelgesprek plaats over de recente PISA-resultaten. De AOb deelt de zorg over de dalende prestaties op het gebied van leesvaardigheid, wiskundige geletterdheid en andere vaardigheden. De analyse van deze resultaten blijft echter te vaak steken in de constatering dát scores dalen, terwijl de discussie zou moeten gaan over de maatregelen die daadwerkelijk verschil maken in de klas en in de les.

De urgentie is niet nieuw. Al in 2019[1] wezen leraren in een ledenraadpleging van de AOb op het belang van een sterker fundament voor basale kennis en vaardigheden. De huidige uitkomsten bevestigen wat leraren al jaren signaleren: basisvaardigheden verdienen structureel meer aandacht en tijd.

Tegelijkertijd moeten we waken voor een te beperkte kijk op onderwijskwaliteit binnen deze discussie. PISA meet een belangrijk deel van wat leerlingen kennen en kunnen, maar niet de volle breedte van goed onderwijs. Zaken als een veilig leerklimaat, sociale ontwikkeling, pedagogische ondersteuning en professionele ruimte voor leraren zijn minstens zo bepalend voor het succes van leerlingen en hangen sterk samen met het verbeteren van basisvaardigheden. Goed onderwijs is zoveel breder dan wat in een internationale ranking zichtbaar wordt.

Daarnaast hebben andere factoren invloed op basisvaardigheden. Leerlingen groeien op in een wereld waarin sociale media en mobiele telefoons voortdurend om hun aandacht vragen. Juist daarom moet de school een plek zijn waar leerlingen goed onderwijs krijgen en zich optimaal kunnen ontwikkelen. Die basis staat onder druk. Er is nog steeds een groot lerarentekort, de werkdruk is hoog en dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van het onderwijs.

De vraag is daarom niet of er iets moet gebeuren. De vraag is of we bereid zijn de keuzes te maken die nodig zijn. Voor de AOb begint het antwoord bij één uitgangspunt: basisvaardigheden verbeteren alleen duurzaam als we de leraar, de les en het curriculum centraal stellen.

1. Een bevoegde leraar voor elke klas
De kwaliteit van onderwijs valt of staat bij een bevoegde leraar, vakbekwaamheid is cruciaal. In een tijd met lerarentekorten moeten we voorop blijven stellen dat lessen worden gegeven door bevoegde docenten. We mogen niet akkoord gaan met minder. Dat raakt direct de kwaliteit van het onderwijs. Het is tegenstrijdig om enerzijds de onderwijskwaliteit te willen verbeteren en anderzijds de deur open te zetten voor structurele inzet van onbevoegden.

Dat vraagt om een stevige en structurele aanpak van het lerarentekort. Het is goed dat er meer aandacht en middelen komen voor zij-instromers en dat via de onderwijsregio's wordt gewerkt aan meer opleidingsplekken. Daarmee zijn we er nog niet. Ook het behoud van huidige leraren verdient aandacht. Dat betekent dat de

werkdruk omlaag moet, administratieve lasten moeten worden verminderd en er meer vertrouwen moet zijn in het vakmanschap van leraren. Goed werkgeverschap is daarbij noodzakelijk. Het is onvoorstelbaar dat er nog steeds sprake is van tijdelijke contracten in het onderwijs. Vaste contracten moeten de norm zijn, met perspectief op duurzame loopbanen. We moeten er alles aan doen om mensen die voor het onderwijs kiezen ook voor het onderwijs te behouden.

Goede leraren vragen bovendien om goede lerarenopleidingen en blijvende professionalisering. Leraren moeten voldoende ruimte krijgen in hun werktijd om hun vakkennis en didactische vaardigheden verder te ontwikkelen. Daarbij is specifiek aandacht nodig voor het versterken van kennis en vaardigheden op het gebied van taal en andere basisvaardigheden. Dat vraagt om professionalisering die aansluit bij de dagelijkse lespraktijk en bij de behoeften van leraren zelf. Ook als beroepsgroep moeten we blijven investeren in de kwaliteit van het onderwijs dat we geven. Dat kan alleen als daar ook voldoende tijd, middelen en ruimte voor beschikbaar is.

2. Randvoorwaarden in de klas op orde

De verbetering van basisvaardigheden vraagt niet alleen om goede leraren, maar ook om de juiste randvoorwaarden in de klas. Een belangrijke voorwaarde is het verkleinen van klassen. In plofklassen komt de individuele aandacht voor leerlingen steeds meer onder druk te staan. Juist bij leesonderwijs is die individuele aandacht essentieel. Lezen is immers een persoonlijk proces, dat zich voor een groot deel in het hoofd van de leerling afspeelt. Leraren hebben daarom voldoende rust en ruimte nodig om leerlingen te observeren, hun leesontwikkeling te volgen en te zien waar zij extra ondersteuning nodig hebben.

Ook de professionele ruimte van leraren is van belang. Leraren moeten voldoende zeggenschap hebben over de inrichting van hun lessen en de manier waarop zij leerlingen begeleiden. Dat vraagt om vertrouwen in de expertise van de beroepsgroep en om minder onnodige administratieve lasten en verantwoordingsdruk. Schoolbesturen en schoolleiders dienen leraren hierin te faciliteren en hun professionele autonomie te respecteren.

Daarnaast is er een kritische blik nodig op de overladenheid van het curriculum. Steeds vaker worden maatschappelijke vraagstukken, aanvullende projecten, themaweken en externe initiatieven bij scholen belegd. Veel daarvan zijn op zichzelf waardevol, maar samen concurreren ze om dezelfde beperkte lestijd. Leraren signaleren dat hierdoor de ruimte voor verdieping en herhaling onder druk komt te staan. Wanneer basisvaardigheden echt prioriteit hebben, moeten we ook durven kiezen welke andere activiteiten minder aandacht verdienen. Als alles prioriteit heeft, heeft eigenlijk niks prioriteit.

Ook de manier waarop scholen met elkaar concurreren, draagt bij aan deze overladenheid. Scholen profileren zich steeds vaker met aanvullend aanbod om aantrekkelijk te blijven voor leerlingen en ouders. In een stelsel waarin de bekostiging afhankelijk is van leerlingaantallen ontstaan prikkels om te investeren in marketing en profilering, in plaats van dat die middelen in de klas landen. De AOb pleit daarom voor meer samenwerking en solidariteit tussen scholen. Niet de onderlinge concurrentie, maar de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor goed onderwijs moet centraal staan.

3. Basisvaardigheden een opdracht voor de hele school
Een van de belangrijkste lessen uit onderzoek is dat leesvaardigheid niet alleen wordt ontwikkeld tijdens de les Nederlands. Leerlingen moeten bij alle vakken teksten kunnen begrijpen, informatie kunnen interpreteren en hun gedachten onder woorden kunnen brengen. De verantwoordelijkheid voor taalontwikkeling ligt daarom bij het gehele schoolteam. Iedere leraar draagt daaraan bij, ongeacht het vak dat hij of zij geeft.

Dat vraagt om structureel taal- en leesbeleid op iedere school. Dit beleid moet samen met leraren worden ontwikkeld, met duidelijke doelen en afspraken over de manier waarop het hele team bijdraagt aan de ontwikkeling van leerlingen. Daarvoor is voldoende draagvlak nodig binnen het team. Ook moet er aandacht zijn voor de aansluiting tussen verschillende vakken en voor de manier waarop leraren elkaar kunnen versterken. De schoolleiding en het schoolbestuur moeten hiervoor de ruimte en ondersteuning bieden.

Een belangrijke factor daarbij is de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs. Leraren in het voortgezet onderwijs zien dat leerlingen met uiteenlopende taal- en rekenniveaus binnenkomen en dat bepaalde basisvaardigheden soms onvoldoende zijn ontwikkeld. Een betere aansluiting tussen het po en en het vo is daarom noodzakelijk. Scholen moeten informatie over instroomniveaus goed overdragen, achterstanden vroeg signaleren en ervoor zorgen dat ondersteuning niet afhankelijk is van individuele initiatieven, maar structureel is ingebed in het schoolbeleid.

4. Kwalitatieve leermiddelen en meer leesplezier
Goede leesvaardigheid begint bij goed leesonderwijs, maar ook bij de leermiddelen waar leerlingen mee werken. Leraren signaleren dat de kwaliteit van leermiddelen ondermaats is. Methoden bevatten steeds vaker korte en versimpelde teksten, veel afleidende vormgeving en opdrachten waarvan de didactische meerwaarde beperkt is. Juist voor het versterken van leesvaardigheid zijn rijke teksten, voldoende uitdaging en een sterke didactische onderbouwing essentieel.

De huidige aanpak rondom kwaliteitsborging is te vrijblijvend om een wezenlijke kwaliteitsimpuls af te dwingen. Daarom roept de AOb het kabinet op om vaart te maken met een keurmerk, zoals ook vermeld in het Coalitieakkoord. Een keurmerk biedt scholen en leraren houvast bij de selectie van kwalitatief sterke leermiddelen en voorkomt dat individuele scholen telkens zelf tijdrovende beoordelingen moeten uitvoeren.

Naast de kwaliteit van leermiddelen is leesmotivatie van groot belang. Leerlingen ontwikkelen zich niet tot betere lezers wanneer lezen uitsluitend wordt ervaren als een verplichte schoolse activiteit. Scholen moeten daarom investeren in aantrekkelijke, kwalitatieve, actuele en diverse boekencollecties die aansluiten bij de interesses en leefwereld van leerlingen. Daarbij moeten leerlingen ook meebeslissen over de aanwezige boeken op school, de inrichting van een schoolbibliotheek en leesactiviteiten.

Meer leesplezier begint ook bij de leraar. Een lezende leraar ontwikkelt een eigen leeservaring en kan leerlingen daardoor beter begeleiden bij het kiezen van boeken en het ontdekken van verhalen. Leerlingen ontwikkelen meer leesplezier wanneer

leraren zelf met enthousiasme lezen en dat ook zichtbaar uitdragen. Als beroepsgroep moeten we daarom ook investeren in een sterke leescultuur onder leraren. Een rijke leescultuur op school ontstaat niet vanzelf, maar vraagt om betrokkenheid van leerlingen en leraren.

De basis op orde

De reflex op tegenvallende PISA-resultaten is vaak dezelfde: meer onderzoek, meer monitoring en nieuwe programma's. Leraren hebben echter niet behoefte aan nog een meting die bevestigt wat zij dagelijks ervaren. Zij hebben behoefte aan voldoende tijd om goede lessen voor te bereiden, ondersteuning om alle leerlingen de aandacht te geven die zij nodig hebben en duidelijke keuzes, zodat zij zich kunnen richten op hun kerntaak.

Basisvaardigheden echt verbeteren vraagt om investeringen in de randvoorwaarden voor goed onderwijs: een bevoegde leraar voor iedere klas, voldoende tijd en aandacht voor leerlingen, kleinere klassen, professionele autonomie en kwalitatieve leermiddelen, schoolbesturen die leraren faciliteren en een overheid die het lerarentekort serieus aanpakt.